

Ene de dōve ori in septemana:

Jei-a si Dominec'a.

Pretulu de prenumeratiune:

pre anu intregu . . . 6 fl. v. a.
 „ diumetate de anu . . . 3 fl. v. a.
 „ patrariu de anu . . . 1 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si strainetate:

pre anu intregu . . . 9 fl. v. a.
 „ diumetate de anu . . . 4 fl. 50 cr.

LUMINA.

Fóia bisericesca, scolastica, literaria si economica.

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.**Scól'a si Biseric'a.**

Omulu fara de scóla, este asemenea unui pomu, care a crescutu între arborii selbategi ai codrilor pustii, si aflandu-lu cineva, l'au dusu a casa de l'au asediatu in gradina între pomii cei domestici, — inse inzedaru l'au plantatu acolo, cà daca nu-lu va oltui, nu va produce frupte gustuóse.

Acést'a este in societate pusetiunea omului fara de carte. Trebuie oltuitu, invetiatu, si atunci mintea si bratiile lui vor produce lucruri si mai folositorie si mai bune.

De asisderia daca merge in sant'a biserica, omulu fora de invetiatura nu scie carea este chiamarea lui sub slujb'a dumnedieésca, nu pricepe cumca ce intipuesce sant'a liturgia. Acestea trebuie se le invetie inca din scóla. De aceea bisric'a si scól'a sunt in armonia, sunt in legatura strinsa de nu se póte desface.

Asemene legatura si armonia trebuie se domnésca între conducatorii acestoru locasiuri sante, între preoti si invetiatori, de la cari depinde desvoltarea intelectuala si morala a poporului. Acolo, unde acesti doi, in buna contielegere, fiecare dupa a sa putintia dà suaturi bune poporului, acolo poporul e bun si iubesc si spriginesce pre conducatorii sei. Era unde între preotu si invetiatoriu domnesce ura, ce se vede in multe locuri, acolo poporul perde stim'a catra densii. nu scie de care se asculte si remane in statulu orbiei.

Parinte, séu invetiatoriule! Asculta-te poporul, séu ba? In amendóe casurile, este in ordinea prima meritulu séu vin'a ta propria!

I. L. Farcasiu, preotu.

Proiectu

de regulamentu pentru regularea si infintiarca Preparandieloru.

— Urmare. —

§ 31. Din sciintiele naturali unu prospectu mai esactu alu celoru trei imperatii naturali, o cunoscintia mai aprópe despre acele produse naturali ce provinu in viét'a de tóte dilele precumu si in economie si meseria vor formá materialulu istoriei naturali. Er alu fisicei, cunoscintia celoru mai insemnate fenomene si a legiloru naturali basate pe esperimente. Proprietatile universali alu corpuriloru, diferinti'a lor in privinti'a statulu de agregatiune si a cualitatiloru materiali interne ale lor. Cele mai insemnate elemente si combinatiuni chemice. Caldur'a, evaporatiunea, formarea materiloru acuatiche, impartirea caldurei pe faci'a pamentului, ecilibriulu si miscarea corpuriloru virtóse, picuratóre si vaporóse. Cele mai insemnate din optica, acustica, despre magnetismu, electricitate cu explicarea fenomenelor, ce cadu in tere-nulu acest'a si aplicarea loru tehnica. Elementele astronomiei si geografiei fisice.

§ 32. La tractarea economiei au preparandii se se faca atenti la ponderositatea economiei si la marea influentia ce póte eserciá in privinti'a acest'a scól'a popularie acele ramuri de economie, cari dupa relatiunile tierii ori ale tienutulu nostru merita o decorabila considerare, se vor propune in o es-

tensiune mai mare si se vor dá óre-si cari indigetatiuni despre modulu, cum s'ar puté lucrá din partea scólei popularie priinciosu asup'r'a unei culture mai bune a pamentului. Se va redicá cu deosebire influenti'a ce are fisic'a si istori'a naturale in economi'a rurale. Cu acést'a este legata horticultur'a, pomeritulu si vieritulu pre càtu se vor puté eserciá practice in gradin'a institutulu.

§ 33. La instructiunea despre constitutiunea patriei va avé profesorulu inaintea ochiloru acele momente, ce cadu in drepturile si detorintiele tieraniloru nostri, ca apoi candidatii devenindu invetiatori se-i scie cu succesu instrui si indeptá.

§ 34. Instructiunea calcululu cuprinde calculatiunea in minte si pe tabla, la care au candidatii a se eserciá atátu, ca in ambele moduri se capete desteritate si securitate si se póta cu usioretate solvi problemele, ce provinu in viét'a de tóte dilele cu numeri intregi si franti, si se conósca si modulu cum este de a se pertractá calcululu in scól'a popularie. La acést'a instructiune se recomenda „Computulu in scól'a popularie, manualu pentru invetiatori“ de I. Popescu profesorulu 1868.

§ 35. Din geometrie. Cunoscintia figureloru geometrice, relatiunile si legile lor basate pe o intuitiune metodicá, exercitiulu in aplicatiunea practica a acestoru cunoscintie.

§ 36. Din cantari mai cu séma glasurile si cele ce se tienu de biserica si de tipicu.

§ 37. Din caligrafie si desemnu. Tient'a caligrafiei in cursulu preparandiale nu póte fi alt'a de càtu, ca candidatii se si aproprie o scrisóre frumósa si dextra si ca se se faca cunoscuti cu procederea ce vor avé de observatu in scól'a popularie la propunerea scrisórei. Desemnulu va fi a se pertractá in mesura restrinsa cu privire la adusele precunoscintie unde va fi totu odata, de a se aretá, ce intrebuintiare póte face invetiatoriulu in scóla si comuna cu acestu obiectu, instructiunea in desemnu va avé a se margini de regula pe langa desemnulu geometricu (§ 35.) la dupl'a pricepere a formelor obiectelor adeverate si la infatiosiarea lor.

§ 38. Din gimnstica vor invetiá cele ce sunt aretate in carticica.

§ 39. Pe langa instructiunea ce primescu candidatii din insemnatele mai sus obiecte de instructiune in óre destinate, vor avé densii pentru o mai departe escultivare a lor:

a.) a asistá la propunerea obiectelor de invetiamentu in scól'a practica, in care invetiatoriulu ii va conduce la o cunoscintia esacta a fiecarei carti scolastice astfeliu, ca candidatii se se faca cunoscuti nu numai cu cuprinsulu literariu ci si cu structur'a si tendinti'a didactica a cartii, si astfeliu se si castige metode speciale in procedur'a ce va avé de a intrebuintia la propunerea fiecarui obiectu de instructiune in scól'a popularie, éra mai cu séma la invetiarea literarisarii si metodei sonetice precum si la legarea scrierei cu cetirea. — Mai departe la oltuirea, oculatiunea, copulatiunea ect. pomiloru,

b.) ai eserciá prin ocupatiuni scripturistice potrivite atátu in drept'a cugetare càtu si in expresiuni scripturistice chiare si incopcearea materiloru obvenitorie in viét'a de tóte dilele,

c.) a le ordiná, ca se propuna insusi lectiunile eleviloru sub conducerea dirigintelui si a profesorulu concerninte si astfeliu prin exercitie mai dese a-si castigá necesari'a dutesantia, securitate si desteritate in propunere, ar' fi fostu de doritu, ca candidatii se si faca notatiuni despre lectiunile tienute, despre cele ce au observatu in scóla si despre cartile ce li s'au datu spre lectura.

§ 40. Fiindu preparandi'a nóstra confesiunale, candidatii se vor informá si educá astfeliu, ca se se sternésca in ei unu simtiu adevératu religiosu, ei dara vor fi indetorati.

Corespondintiele si banii de prenumeratiune se se adreseze de a dreptulu: Redactiunei „Lumina“ in Aradu, cancelari'a episcopéseai. Pentru publicatiunile de trei ori, ce contienu cam 150' de cuvinte (spatiu de 20 sime garmond) tacs'a e 3 fl.; pana la 220 de cuvinte 4 fl. éra mai sus 5 fl., ititelegendu-se intr' aceste sume si timbru. — Pretiulu publicatiuniloru se se anticipe

a.) a cercetă servitiul dumnedeescu și a se cuminecă după renduiul'a catichetului, care mai cu sēma este chiamat și îndetoratu a invigilă la purtarea morale a candidatiloru,

b.) a observă o purtare morale, și afara de scōla a se ocupă peste di cuviintiosu și astfelu a se dedă la ordine buna,

c.) ai îndreptă prin cuventu si eșemple spre observarea dreptei cuviintie, modestiei, unei vieti pacinice, curetleniei, esactitatii în implinirea detorintieloru și a nobileloru simtiente, amōrei patriei și a natiunei și reverintiei catra cei mai mari,

d.) a invigilă, ca ei se-si i-a locuintia la familii oneste, se nu amble prin birturi, se nu se jōce în carti si se se pādiesca de totu ce ar putē strică moravurile bune.

§ 41. Pe langa o solida escultivare a candidatiloru în singuratecile obiecte de instructiune teoretice și practice, este de ase ingriji și despre escultivarea animei și a caracterului lor, fiecare profesoru si va tienē de stricta detorintia a imbarbetă pe candidatii incredintiatii lui prin cuventu si eșemple la o purtare cuviintiosă chiamarei invetiatoreșci și la esact'a îndeplinire a oblegamentului seu de chiamare.

§ 42. Candidatii, cari sēu din defeptulu talentului, sēu din neajuns'a pregatire nu facu neci o propasire, ori cari se arēta neglijenti în modu batetoriu la ochi se vor suatui se parasēsca scōl'a.

§ 43. Candidatii, cari ar' arētă o purtare nedisciplinata, cerbicōsa, ar' da semne de ireligiositate și de moravuri slabe, de apucaturi rusinetōrie sunt de a se dojeni și pedepsī cuviintiosu, si dēca ar' aparē, cā acēsta rea purtare devine din o stricativne interna sēu ar' purtă în sine pericolu de seductiune, sēu ar avē de urmare pedēpsa din partea tribunalului legale, atunci ea trage după sine demisiunea candidatului și adeca după marimea pericolositatii delictului, sēu din institutul concerninte sēu din tōte preparandiele unei tieri, si totu odata declaratiunea de necapacitate pentru postulu invetiatoreșcu. În casulu din urma cu consensulu senatului scolasticu metropolitanu.

(Finoa va urmā.)

Facerea lumii în siese periōde, după scrierile lui Moisie, a santiloru parinti și a unoru geologi.

— Urmare —

PERIODULU ALU IV.

„Laudati pre elu sōrele și lun'a, laudati-lu pre elu tōte stelele și lumin'a“
(Salm. 148. v. 3.)

Si a disu Dumnedieu se se faca luminatori, intru tari'a ceriului, si se desparta între di, si între nōpte, si se fie spre semne si spre vremi, si spre dīle, si spre ani, si se fie spre lumina intru tari'a ceriului, ca se lumineze pre pamentu, si s'au facutu asia, si a facutu Dumnedieu duoi luminatori mari, luminatoriulu celu mare spre stepanireu dilei, si luminatoriulu celu mai micu, spre stepanireu noptii, si stelele, si i-au pusu pre ei Dumnedieu intru tari'a ceriului ca se lumineze pre pamentu, si se stepanēsca preste di si preste nōpte, si se desparta între lumina si între întunerecu, si a vediatu Dumnedieu cā este bine, si s'a facutu sēra si s'a facutu diminētia di'a a patr'a. (Facer. cap. I. v. 14—20.)

Acī incepe celu d'anteiu serinu, care nu va avē în eternu unā aceasi rola, ce are acum'a, ci precum au avutu unu începutu, asia va avē si unu capetu.

Fiindu aci vorba despre sōre si stele, ērasi ar' debui se amintescu cele 'ce le amu spusu mai susu despre crearea acestor'a; inse e destulu a scī cā atātu cei betrani, cātu si cei mai recenti au crediatu cumca: intru începutu au facutu Dumnedieu, în celu mai simplu modu, tōte trupurile ceresci la olalta luete!“ asia Montaniu „Ceriulu în loculu acest'a, adeca: versu primu a facerei, nu e alta, de cātu ce se vede dela noi, si de cominu se chiama ceriu, adeca, sistem'a cea splendida a trupuriloru acelor'a, ce poftescu, si se întorcu în apropiarea pamentului, cari intru începutu după cum cei mai multi credu, în celu mai simplu modu au fostu create de o data, cu pamentulu, ap'a si cu cele lalte trupuri ceresci, cari Grecii le chiama stōixera, adeca eleminte; interpretatorele celu mai vechiu alu acestoru cuvinte e Moisie după cum amintesc Vasilie celu mare în omili'a a treia.“ (Theologiae curs. compl. 7. pag. 933.) Asia a întielesu si santulu Ilariu în Mateiu cap. 4. precum si santulu Grigoriu Nissenulu, care dice, cā cuvintele lui Moisie la loculu acest'a însemna dōu adeca: ceriulu si pamentulu „tamquam extrema rerum omnium quae sensibus, percipiuntur; ut, cum eo quibus comprehensa sunt caetera, a Deo procreata diceret, id omne complecte-

retur, quod intra extrema continetur“ libr. in Hexameron; pe Cirilu Alesandrinulu, Eugubinu, Catharinu si Ferrer, i-am vediatu mai sus unde amu vorbitu despre lumin'a sōrelui. Asia dara intru începutu a facutu Dumnedieu tōte trupurile ceresci la olalta luete, prin urmare si sōrele, lun'a si stelele, dara nu au fostu indata asia de perfecte ca în di'a a patr'a asia li s'a imparatu acēst'a si lui S. Cirilu Alesandrinulu, S. Vasilie celu mare, S. Cesarie si Origenu, precum mai sus diseram, prin urmare nu e nici decumu unu modu de interpretare aplecatu de nou descoperiteloru cunoscintie geologice, decumva voiu afirmă, cumca nu în a patr'a di a facutu Dumnedieu sōrele, lun'a, si stelele, ci numai în a patr'a di au începutu acestea a-pasi în relatiune mai perfecta cu pamentulu nostru.

Fōrto multi intru aceea se smintescu, cā Moisie numesce sōrele si lun'a „luminatori mari“ la acēst'a numai atāt'a dicemu, cā a fostu în dreptu, anteiu pentru cā si ochiloru nostri asia se vedu, a duō'a pentru cā nime nu pōte negă, cā acestia nu sunt mari amandoi, cine vede intru acēst'a veri o sminta? sēu dōra aceea urmēdia de aci, cā daca acestia sunt mari, cele lalte trupuri sunt mici? nici de cātu! aceea nicairi nu dice Moisie cā cele lalte trupuri sunt mai mici, cine nu crede citēsca testulu! Dice inse cā sōrele e mai mare, dara acēst'a nu o dice fatia cu cele lalte trupuri ci numai cu lun'a, si nici într'unu locu nu dice cā decātu acestea nu ar fi mai mari. Vedemu mai incolo, cā Moisie fōrte bine a sciutu care e mai mare, si care mai micu, lun'a desī o vedemu la resaritu mai mare decātu sōrele, totusi o numesce mai mica, si sōrele mai mare.

PERIODULU ALU V.

„Laudati pe Domnulu de pe pamentu, balauri, si tōte adancurile, fierle si tōte dobitōcele cele ce se taraescu, si paserile cele sburatoriē.“ (Salm. 148. v. 7 si 10.)

„Si a disu Dumnedieu se scōtia apele jiganti cu sufletu viu si paseri sburatoriē pre pamentu, sub tari'a ceriului. Si a facutu Dumnedieu Chitii cei mari, si totu sufletulu jivineloru ce se taraescu, cari le-au scosu apele după feliulu lor, si tōte paserile sburatoriē după feliu, si a vediatu Dumnedieu cā sunt bune, si le-au binecuvantatu Dumnedieu dicendu: cresceti si ve inmultiti, si umpleti apele cari sunt în mări, si cele sburatoriē se se inmultiēsca pre pamentu, si s'au facutu sēra, si s'au facutu diminētia diu'a a cincea.“ (Facere cap. I. v. 20—24.)

După Moisie dara, după prezentarea si aparinti'a imperatiei plantelor, s'au desceptatu imperati'a animaleloru dara precum în aceea, asia si în acēst'a, numai graduatu s'au intimplatu desvoltarea, mai anteiu s'au desceptatu animalele cele imperfecte aquatice marine, precum, Anfibiile si Chitii, si totu feliulu de jivine ce se taraescu, apoi după acestea locuitorii atmosferii sēu animalele terestre.

Dara se întrebămu sciinti'a! Geologii cei mai renumiti trancesi, dara mai vertosu Nendtvich într'o foișōra geologica impartasita în „Uj magyar muzeumban“ dice: cumca sistem'a Cambristica, asia numita dela unu munte din Angli'a în ducatul Vales unde mai virtosu s'au desvoltatu, si esaminatu acēsta sistem'a, sta imediate de asup'a formatiuniloru cristalisate, sta din ardesia lutōsa nēgra, în care nu e nici unu semnu de viētia organica, ce atāt'a însemna cā în timpulu acel'a candu s'au formatu formatiunile acestea din straturile cele submarine ale māriloru imense, animale inca nu au fostu pe pamentu. Mai incolo continua cā ardesi'a lutōsa nēgra de după colōrea ei cea nēgra, debue se se fie formatu din remasitiile plantelor inca atunci, si mai nainte vietiuitōrie. Mai departe dice: cā de a sup'a sistemiei Cambrisice, sta sistem'a Silurica, care asemenea s'au descoperitu în Angli'a, si s'au descrisu prin celebrulu geologu Murchison (repausatu în 1871.) în opulu intitulatu „the Silurian septem“, straturile din care sta sistem'a acēst'a, de după semnele sale mineralogice, sēmēna multu cu straturile sistemiei Cambrisice, dara totusi unele straturi ale sistemiei acesteia, sunt fōrte avute în remasitiile animaleloru, desclinitu unele straturi de petrificatiune varosu, ce atāt'a însemna, cā în timpulu acēst'a imperati'a animaleloru, fōrte tare a începutu a se desvoltă, si unele dintre acestea au începutu mai anteiu a inpopulă apele māriloru, pentru aceea animalele ivite în periodulu acēst'a, afara de tōta indoiēl'a au fostu animale aquatice marine, cari după organizatiunea lor s'au tēnutu de clas'a cea mai de giosu a animaleloru, a caror'a nu numai genulu ci si famili'a a peritu cu totulu fara esceptiune de a caror'a soi, abia sēu nici decum nu se afla într-o cele c vietiuescu acum'a.

(Va urmā.)

Ioanu Damsia,
parocu si asos. cons.

Vorbirea deputatului

Dem. Bonciu, rostita in Diet'a ungurésca, in siedinti'a din 26. fauru n. a. c. la desbaterea generala a bugetului ministeriului de cultu si de instructiune.

(Fine.)

Alalta-ieri d. deputatu Kondorossy vorbindu de caus'a religiei, diso ca se nu facemu politica din religione; ci se facemu din ea, ceea ce este chiamarea: creștere si lumina pentru poporu.

On. Camera! Am auditu, din mai multe pãrti, cã sunt scõle confesiunali, in cari se propaga doctrine contr'a statului. Eu nu sciu se fie astfelu de scõle; dar' daca sunt, cine este vin'a? Eu credu cã guvernulu, si specialu dlu ministru pentru instructiunea publica, pentru cã acest'a eseriindu a supr'a scõleloru inspectiunea suprema, a statului, s'ar fi pututu convinge, cã õre intr'adeveru se propunu astfelu de invetiaturi? Era daca dlu ministru a avutu cunoscintia positiva despre acest'a, atunci elu ar fi trebuitu se dispuna, ca acele scõle se se indrume la ordine si in casu de renitintia, se se inchida chiaru; pentru cã confesiunaltate nu pôte se aiba nici unu interesu de a vesti doctrine contrarie existintiei statului, — interesulu seu este si nu pôte fi altulu, de cãtu educatiunea poporului, si adeca nu in spiritu contrariu statului, ci in directiune patriotica.

Eu, on. Camera, acest'a stare nenaturala si daunésa pentru creșterea poporului o atribuescu in cea mai mare parte defectelor legii pentru instructiunea publica, si pentru aceea dorescu revisiunea acestei legi. O dorescu inse si din altu punctu de vedere, dupa a mea parere fõrte insemnatu, adeca din punctulu de vedere alu nationalitatiloru.

Se me ierte onorat'a Camera, cã aci, la cestiunea instructiunii publice, amintii cestiunea nationalitatiloru; dar e absolutu cu neputintia a nu o aminti, pentru cã eu acestu terenu lu tienu de mai aptu si competente spre caracterizarea cestiunei nationalitatiloru, dupa a mea pricepere si dupa alu meu sentiu. Eu din parte-mi cestiunea culturale o tienu de parghi'a pretensiuniloru nationali, si sum convinsu, cã cu cãtu mai multa grige si atentiune aplica statulu pentru cultur'a nationalitatiloru, cu cãtu mai multu ar' impartasi prin lege nationalitãtile de tôte beneficiile de cari se bucura natiunea magiara, cu atãtu in mai mare parte — asi u poté dice in 9/10 — s'ar deslegã cestiunea nationalitatiloru.

On. Camera! Prin acest'a nu vreu se dicu, cã afu de pré mari séu cã nu sum plecatu a votã acele sume, cari sunt preliminate pentru interesele nationalitatii magiare, ci vreu se dicu cã astfelu de sume se se prelimine si votedie proportionalmente, din timpu in timpu si graduatu, si intru interesulu celoru-lalte nationalitatii, — se se dee si acestor'a ajutoriulu necesariu pentru cultur'a loru. Aci, on. Camera, dõue impregiurãri mi vinu in minte. Daca nu me insiela memori'a, in decursulu Dietei trecute unu domnu deputatu, paremi-se dlu Jókai, a prezentatu Camerei unu proiectu de resolutiune. In acestu proiectu de resolutiune s'a cerutu votarea unei anumite sume pentru dezvoltarea literaturii tuturor nationalitatiloru d'in tiéra. Dorere inse, maioritãtea n'a primitu acestu proiectu. Dar' mi vine in minte si o alta impregiurare, de si de mai pucina importantia pentru cã nu e din acest'a Camera, ci o aducu dintr'unu articlu, apuratu in fõi'a dlui Jókai, in „Hon“, in care articlu fiindu vorb'a de calamitatile literaturii magiare se prvõca atentiunea si ajutoriulu statului si se argumenta astfelu (cetesce): „Ei bine; ce ar dice inse la acest'a nationalitãtile? Dar' daca si ele voru redicã asemenea pretensiuni? Faca ele acest'a; cã-ci mai indreptatite pretensiuni si asié nu potu face. Daca se descéptu in sinulu loru o ratiunale aspiratiune de cultura, aceea pentru noi pôte se fia numai unu indemn si mai mare, nici odata inse periculu. Pentru a intrece noi in cultura si in civilisatiune pre nemti, francesi si anglesi, nu potemu avé nici o ambitiune, tocmai pentru cã e o gigantica problema nerealizabile. Dar a ne vedé intrecuti de romanu, serbu, croatu si slovacu, aceea ar fi o rusine pentru noi. Emulatiunea numai in favõrea nõstra pôte se fia. Cu poteri incordate am lucrã la cultur'a nõstra chiar si din superbia nationala! Ori ce progresu alu loru, ne-ar impinge si pre noi inainte, ori-ce cascigu alu loru pe terenulu sciintielor, ar fi si alu nostru. Unu necalculabile avantaju alu luptei pacifice ar fi acest'a, nu numai din punctulu de vedero culturalu ci si din celu politicu si desclinitu din alu frãtietãtii.“

Autorulu acestui articlu, on. Camera, a disu unu mare adeveru, si dlu Jókai, prin proiectulu seu de resolutiune a vrutu numai in florirea comuna a tierei. Si — daca toti magiarii ar cugétã astfelu, daca n'ar fi numai toleranti facia de cultur'a celoru lalte nationalitatii, ci ar mãifestã si buna vointia facia de dreptele lor aspiratiuni culturale, cu unu cuventu, daca natiunea,

magiara, si asiã cea mai tare, cea domnitõria, n'ar fi atãtu de jalusa facia de cele lalte, atunci abiã ar esiste cestiune de nationalitate. Dorere inse, on. Camera, acest'a nu e asiã, pentru cã, nici amintindu literatur'a celoru lalte nationalitatii, ci numai institutulu de invetiamentu a' e acelor'a, ele nu numai cã nu se spri-ginescu din partea statului, ci din contra, sunt impededate prin mai multe dispușetuni ale guvernului, si chiaru si prin lege. Nu aceea este deci banuél'a nationalitatiloru, cã statulu face multu intru interesulu culturai nationalitatii magiare, ci aceea, cã intr'adeveru tôte le face numai intru interesulu ei, ér' pentru cele lalte nu face nimica. Ca se nu amintescu mai multe, aducu inainte numai Universitatea de Clusiu. Binevoiti a sci, cã acest'a s'a redicatu intr'unu scurtu timpu; — intrebui inse: observatu-s'a aci macaru cãtu e negru sub unghia ecitatei facia de romanii ce locuescu in acea parte a tierei? Redicatu-s'a celu pucinu un'a clasa paralela, séu propune-se vr'unu studiu in limb'a materna a poporului? Nimic'a nu s'a facutu. Dar' mergu mai departe: nici acea parte a legii nu se esecuta, care — precum se 'mpare, e adusa in interesulu nationalitatiloru. Este paragrafulu 17 alu legii pentru nationalitatii. Acestu §. dispune, ca on. guvernul se grigésca, ca in acele locuri, unde cetatienii de o nationalitate sunt in mare numeru, acesti'a se se desvõlte in limb'a maicii lor, pana candu incepu sciintiele academice mai nalte. Infintiatu-s'a inse unde-va vr'unu gimnasiu romanu de statu? Nicairi. In acest'a causa inse s'au peroratu multe si frumõse si multu promitietõria oratiuni. Mi-iéu libertate a me provõcã la binemeritatu reprezentante alu orasiului internu din Pest'a, la dlu Fr. Deák, care in siedinti'a din 23 jan. 1872 a disu urmãtõriile:

„Fie-care nationalitate, desi nu e nationalitate politica, in totu casulu are indreptatire d'a cere, se-i se dee posibilitatea d'a-si creșce pre fiii sei.“

„Fia in tiéra macar 300 de gimnasie, fia macar atãtea, ca pre fie-cari siese mile se se afle unulu; daca inse intr'unu gimnasiu din provincie studiile nu se propunu in acea limba, séu celu pucinu eminenteminte in acea limba, carea este limb'a giurului: atunci fara indoiéla e fõrte greu a promove cultur'a.“

Daca am sili nationalitãtile, ca pre copiii lor, — cari de felu séu numai pucinu sciu, magiar'a, pentru cã in scõl'a lor poporala se instruescu in limb'a loru nationala, — se-i instruesca pretotindenea si intra tôte, in limb'a magiara, atunci in acele gimnasie ar fi imposibile progresulu tinerilor; parintii in daru ar' spesã banii, copii in daru ar petrece timpulu.“ (Viua aprobare din partea ablegatiloru nationali.)

„Preste totu, daca vremu se dobandimu nationalitãtile nu trebue se amblãmu a le magiarisã, ci se ni le facemu plecate prin o tratare blanda si frãtíesca.“ (Aprobare generala.)

Eu, on. Camera, dupa aceste frumõse si multu promitietõrie cuvinte, cu linisce si bucuria am privitu spre viitoriu, nici nu m'am indoitu cã un'a oratiune ca acest'a care de regula are mare efectu moralu si a supr'a guvernului, se nu aiba rezultatu fapticu. Apoi considerandu cã in acest'a patria sunt vr'o trei milioane de romani, cugetu cã si acesti'a merita, ca — chiaru in intiesulu §-lui 17. din amintit'a lege, se se infintiedie unu gimnasiu de statu pre sém'a lor.

Eu, on. Camera, la desbaterea speciala a supr'a acestei cestiuni a nume a supr'a titlului institutelor mediocre, voi presentã o motiune de șine statatõria; acuma inse numai de aceea am amintitu acestu punctu, ca se rogu pre on. Camera si pre dlu ministru, se fia cu deosebita atentiune la respectivii §§. din amintit'a lege pentru cã, reformandu institutele mediocre, si romanii se se bucare in fapta de beneficiile vietii de statu. Adeveratu, in bugetu sunt preliminarã 4000 fl. pentru gimnasiulu romanu din Brasiovu; inse, on. Camera, acest'a suma e ilusoria; cã-ci gimnasiulu nici n'o capeta, pentru cã e legata de astfelu de conditiuni, caror'a inspectiunea acestui gimnasiu, nepotendu sacrificã caracterulu lui confesiunali, nu pôte corespunde, si asiã acestu titlu din bugetu este in adeveru ilusoriu. Si in acest'a privintia voi propune la loculu seu o motiune. Aci vreu numai se constatu, cã pentru cultur'a nationalitatii romane din partea statului nu s'a facutu si nu se face nimic'a. Si binevoiti a crede, cã nu e bine asiã. Cu cãtu mai multa grige pórta guvernulu pentru cultur'a poporului romanu, cu atãtu mai multi patrioti va cascigã patri'a.

Si — eu interesulu nationalitatii romane lu-potu aduce in deplina concordantia cu patriotismulu, pentru cã eu, care am fericirea a fi romanu, me tienu asiã de bunu patriotu ca ori si care magiaru, desi nu aprobu acea politica ce tientesce magiarisarea preste totu; pentru cã acest'a politica nu descépta, ci tempesce sentiulu patrioticu si provõca n'entielegeri si împãrãșuri. D. ministru de instructiunea publica, in discursulu prin care deschise desbaterea a supr'a bugetului seu, spre marea mea bu-

curia si linisce a amintitu, că da, elu se ocupa cu revisiunea legii pentru instructiune publica, a binevoitu a promite că, in consciinta superficialitatii acestei legi, nu elu singuru va face revisiunea, ci spre acestu scopu va conchiamă o ancheta de barbati esperti. — Me bucuru deci pentru bunavointia dlui ministru si numai cu una rogare mai am a me adresă dsale, si acest'a e: candu va conchiamă amintit'a ancheta, se binevoesca a luă intre membrii aceleia si astfel de barbati, cari cunosc bine si din temei referintiele confesiunali si nationali si dupa ascultarea acestor'a se dispuna dupa ecitate si dreptate.

On. Camera! Dupa acestea, voindu a inchiaia, mai facu unele scurte observatiuni cu privintia la impregiurarea, că sumele votate in bugetu nu s'au intrebuintiatu tôte destulu de rationalmente.

Am mai auditu, că ministrulu pentru instructiunea publica n'a avutu pre ce cheltui toti banii ce s'au votatu de acest'a Camera. Am mai auditu, totu din reportulu ministerialu, si anomal'ia, că s'au infintiatu preparandii la cari sunt aplicati câte 7 profesori — pentru câte 14 preparandi! Va se dica pentru câte duoi preparandi cade unu profesor pre candu in preparandi'a romana confesiunala din Aradu sunt 3 profesori si 48 de preparandi, adeca pre 16 preparandi cade unu profesor, Confesiunea, resp. natiunea romana inse nu e in stare a sustiené mai multi profesori, căci si acesti trei sunt mai reu salarisati decâtu multi invetiatori comunali, pentru că abia au léfa mai mare de cătu 3—400 fl. — Dlu ministru deci a avutu ocaziune si a avutu pre ce cheltui sum'a votata, — credu, că nimenea nu i-ar poté impu, că prin ajutorarea acelui institutu ar fi comisu unu abusu.

Alta observatiune am a face cu privintia la institutiunea inspectoratelu de scôle. Eu acesta institutiune nu vreu s'o atacu si nici nu vreu se dicu, că sunt multi inspectori séu dóra cea mai mare parte chiaru, cari nu potu corespunde chiamarii lor. In acesta credintia si convictiune a mea me intari ieri dlu deputatu Antoniu Zichy, aretandu că, oficiulu de inspectoratu propriaminte nu este unu oficiu ca si cele lalte, cari sunt legate de ore anumite, că-ci unu inspectoru de scôle, daca vré să corespunda cu scrupulositate oficiulu seu, are tóta di'a de lucru. Cu cătu mai multu me intaresce inse acesta declaratiune in convictiunea mea, cu atātu mai nepriceputu mi este că, cu tóta acesta multa ocupatiune, cum unii domni, inspectori au avutu timpu pentru a si cortesi in favorea guvernului? Nevrendu inse a recrimină, amintescu acel numai un'a cercustantia, si acesta este urmatória:

Eu insu-mi am onóre a cunosce in acesta Camera patru inspectori de scôle, cari siedu acel ca reprezentanti. Nu vreu a atinge cu acesta ocaziune cestiunea incompatibilitatii, pentru că in acesta privintia mi voiu spune opiniunile mele la timpul seu; — vreu se intrebui numai că: acele districtu cari sunt subordonate acestoru domni inspectori, cum sunt ele inspectiunate si grigite candu nici acei inspectori cari sunt necurmatsu la oficiile lor, chiaru, dupa declaratiunea dlui deputatu Zichy, nu potu satisfacé chiamarii loru daca nu lucră di'a intréga, — dicu, cum sunt ele inspectiunate si grigite, candu inspectori loru, asta-di reprezentanti in acesta Camera, absentu — nu dile, ci luni intregi?! (Aprobare din stang'a.)

Totu-si on. Camera, sperandu că dlu ministru va face dispu-setiunile neceserie pentru delaturarea acestei dificultati, precum si a toturbru celoru-lalte ce impedece crescerea si invetiamentulu poporului, si fiindu convinsu despre bunavointia si zelulu dsale, acceptu bugetulu. (Aprobare din stang'a.)

„Albin'a.“

VARIETATI.

(O fapta demna de imitatu si multiamita publica.) Nime nu poté negă, că si poporulu nostru, pe langa tóta cunoscut'a sa seracie, totusi pentru scopurile bisericesci si scolare este pururia gat'a a aduce sacrificie pana la celu din urma denariu alu seu; in comun'a noastră fiindu-ne scól'a admoniata prin inspectorii guverniali, că nu e corespundietóre legiloru dupa proportiunea prunciloru indetorati a amblă la scóla, comitetulu parochialu in contielegere cu reprezentantii comunali au decisu inca cu finea anului trecut: se zidésca o scóla corespundietóre recerintieloru tempului, care decisiune astadi se si vede realizata, caci inca in lun'a lui Ianuariu a. c. au tocmitu maistori cari in primaver'a curinte pana la 1. Octobre se ne dee scól'a gat'a, pentru care scopu au si cumperatu parte mare din materialu, precum; lemne, caramidi, tiegles. a. t. Mai de parte vediendu că turnulu bisecicii care pana acel a fostu acoperitu cu sindile se afla in ruinare, in 12. Fauru a. c. au adusu maistori din Oradea-mare ca se acopere turnulu bisecicii cu pleu, cu cari de locu a si legatu contractu in pretiu de 1200 fl. v. a. inse in lad'a bisecicii,

respective in contracte, ne aflandu-se mai multu de 1000 fl. v. a. atunci la indemnulu D. notariu, de si de alta nationalitate, a bine voitu a donă sfintei biserici spre sus amintitulu scopu DD. Iosifu Madaras ispanu dominialu in pensiu de 50 de fl. v. a. Andreiu Bogdanu notariu 25 fl. Teodoru Naghiu parochu 20 fl., Vasiliu Haiducu 36 fl., Ioanu Luncanu epitropu 15 fl., Nicolau Campianu 15 fl., Ioanu Ratiu 10 fl. Petru Marcuti 5 fl., sen. Teodoru Luncanu 5 fl., jun. Teodor Luncanu 4 fl., Ioanu Marcuti 5 fl., Simeonu Jurau 5 fl. v. a. si subscrisulu 5 fl. v. a. sum'a totala 200 fl. v. a. pentru care ajutoriu in numele comitetulu parochialu vin ale aduce multiamita publica. — Roitu (Cott. Bihoru) 25. Fauru st. v. 1873. Aronu Popoviciu, invetiatoriu gr. or.

Concursu.

2-2

Pentru vacant'a statiune invetiatorésca din comun'a Sistarovetiu inspectoratulu Lipovei se publica concursu pana in 25 Martiu 1873 st: v. in carea di se va tiené si alegerea.

Emolumintele sunt 105 fl. 24 meti de grâu, 24 meti de cucurudiu, 105 pundi de clisa, 75 pundi de sare, 15 pundi de lumini, 12 orgii de lemne din care se incaldiesce si localitatea scólei, 4 jugere livéda de fenétia, cortelu liberu cu $\frac{3}{4}$ jugeru de gradina pentru legumi; tôte acestea inse pe durat'a de $\frac{1}{2}$ anu sunt a se imparti egal cu veduv'a remasa de invetiatoriu Dimitriu Tomescu.

Doritorii de a fi alesi in acesta statiune au a-si tramite recursurile loru dovedindu si testimoniu de cualificatiune adresate comitetulu parochialu, la subscrisulu in Lipov'a, si pana la terminulu prefriptu au a se infaciosia intr'o dumineca in sant'a biserica din Sistarovetiu pentru cantari.

Sistarovetiu 1 Martiu 1873.

in contielegere cu comitetulu parochialu Christoforu Giuchiciu inspectoru cerc.

Concursu.

3-3

In urmarea inaltei ordinatiuni consistoriale din 11. Ianuariu a. c. Nr. 1904. B. ex 1872., dandata ce parochulu din Pustinisi (Öregfal), Gavrilu Cotta, au abdisu dreptu nepotintiele sale trupesci pe parochia sa, sub conditiunea, ca elu se traga din tôte emolumintele parochiale diumetate pana la capetulu vietiei sale, prin acest'a se escrie pe aceeasi parochia concursu pana in 1. Aprile stil. vechiu a. c., in carea di va fi si alegerea, sub conditiunea, ca nou alegandulu parochu se folosésca din sesiunea parochiala, constátore din 28 jugere, 14 jugere; din birulu anualu carele face cam 30 de chióle, diumetate; si diumetate din stola dela 112 casi. Deci doritorii de a ocupă acesta parochie se indruma, ca recursurile lor, indiestrende cu documintele prescise in statutulu organicu, si adresande catra sinodulu parochialu din Pustinisi, se le trimita mai multu pana in 31. Martiu a. c. rever. Domnu protopresviteru a Timisiorii.

Comitetulu parochialu.

Cu scirea si invoieia mea: Mel. Dreghiciu m. p. Prot. Timis.

Concursu.

3-3

Care se scrie pe ambele parochii vacante gr. or. din Ternova protopres. Siriei — Vilagosiu — pana in 18 Martiu a. c. st. vechiu in care di va fi si alegerea. —

Venitulu parochialu de fiesce care parochia: este: una sesiune de pamentu aratoriu, biru si stóle dela 240 de case —

Recurentii, au de a produce: atestatu de moralitate, si despre absolvirea teologiei, cu esamenu de cualificatiune — éra recursurile sunt de ase adresă comitetulu parochialu, si a se trimite la oficiolatu protopresviteralu in Siria pona la terminulu susu semnatu. —

Spre orientare se notifica: că alesulu in parochia vacanta remasa de reposatulu preotu Nicolae Pucea, — pona la anulu reposarii, va da diumetate din tôte veniturile parochiale — orfanului fiu remasu de reposatulu preotu. —

Ternova. 25 Fevruariu 1873. Comitetulu parochialu gr. or din Ternova

Cu scirea si invoieia mea Nicolau Beldea adm. protopresvite

Concursu.

3-3

Pentru parochia vacanta din Micalaca, protopopiatulu Aradului, se deschide concursu pe 17. Martiu st. v. a. c. emoluminte sunt: 160 de case, $\frac{1}{2}$ sessie de pamentu aratoriu 150 fl. biru, si stólele indatinat, din care venituri in anulu curente compete $\frac{1}{2}$ veduvei preotese — recurrentii au se produca in recursulu lor, testimoniu de teologia, si despre esamenulu de cualificatiune, si adresandu-le la comitetulu parochialu se le transpuna pana la terminulu disu, candu se va tiené si alegerea, la subscrisulu. — Aradu, 3. Martiu 1873.

In contielegere cu comitetulu parochialu: Ioanu Ratiu, protopopulu Aradului.

Cu tipariulu lui Stofanu Gyulai — Proprietatea si editur'a diocesi aradane. — Redactoru respundietoriu Georgiu Popa (Pop).